

ΠΡΟΛΟΓΟΣ στίχοι 1- 191: **προηγείται** της Παρόδου (= άσμα του Χορού καθώς πρωτομπαίνει στη σκηνή), **πληροφορεί** το θεατή για τον τόπο, τα πρόσωπα, την προϊστορία της δράσης και το θέμα του έργου και **προσελκύει** το ενδιαφέρον του θεατή

A´ σκηνή 1-82: μονόλογος της Ελένης	B´ σκηνή 83-191: Ελένη - Τεύκρος
ΟΨΙΣ (σκηνικό- σκηνοθετικοί δείκτες): μια γυναίκα μόνη, καθισμένη πάνω στο μνήμα του Πρωτέα, μπροστά από το επιβλητικό ανάκτορο του νεκρού βασιλιά, σε μια παραθαλάσσια πόλη που βλέπει το Νείλο (σκηνοθετικοί δείκτες: στίχοι 1, 4, 5, 78-79) ΠΛΟΚΗ : ο μονόλογος της Ελένης, πολύ σημαντικός μας πληροφορεί για τα εξής: α) τόπος: Αίγυπτος, νησί Φάρος (κοντά στην Αλεξάνδρεια) β) Βασιλιάς: ο Πρωτέας (κατ’ άλλους θαλάσσια θεότητα, κατά τον Ευριπίδη θνητός βασιλιάς, γνωστός για τη σοφία και το ήθος του) και η Ψαμμάθη (< ψάμμαθος= άμμος της θάλασσας, μια από τις 50 κόρες του Νηρέα, ο οποίος κατοικούσε στη θάλασσα και είχε μαντικές ικανότητες) απέκτησαν δυο παιδιά, το Θεοκλύμενο (= αυτός που σέβεται τους θεούς) και τη Θεονόη (= αυτή που καταλαβαίνει τις βουλές των θεών). Όταν πεθαίνει τον διαδέχεται ο γιος του, ενώ η κόρη του είναι μάντισσα. γ) Η ταυτότητα της γυναίκας: είναι η πραγματική Ελένη, κόρη του Τυνδάρω (ή του Δία) και της Λήδας, σύζυγος του Μενελάου δ) Προϊστορία: η Αφροδίτη παίρνει τον τίτλο της ομορφότερης, ο θυμός της Ήρας οδηγεί στο είδωλο της Ελένης, τα σχέδια του Δία για τον τρωϊκό πόλεμο, η ψεύτικη Ελένη στην Τροία, η πραγματική Ελένη στην Αίγυπτο εν αγνοία όλων ε) τωρινή κατάσταση: η Ελένη σε απόγνωση από i) την προσβολή του ονόματός της ii) τον καταστροφικό πόλεμο δήθεν εξαιτίας της iii) την πίεση του Θεοκλύμενου να την παντρευτεί Γι’ αυτό βρίσκεται ως ικέτης στον τάφο του Πρωτέα, που όσο ζούσε κατ’ εντολήν των θεών την προστάτευε Μόνη ελπίδα η προφητεία του Ερμή ότι μια μέρα θα αποκατασταθεί το όνομα της Ελένης και ότι θα ζήσει με το Μενέλαο στη Σπάρτη ΗΘΟΣ ΕΛΕΝΗΣ: πανέμορφη, με αίσθημα τιμής, πιστή στο σύζυγο, με αγάπη προς την πατρίδα, καρτερική και θεοσεβούμενη, με κοινωνικές ευαισθησίες και αίσθημα ενοχής για όσα δε φταίει ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ: α) οι θεοί τη χρησιμοποίησαν ως όργανο στα σχέδιά τους (Αφροδίτη, Ήρα, Δίας) β) αντιμετωπίζει αδιέξοδο ανάμεσα στην ελπίδα ότι θα ξανακερδίσει τη ζωή της και το φόβο ότι όλα χάθηκαν γ) το μέλλον της είναι αβέβαιο, δεν ξέρει τι να κάνει δ) την πνίγει το άδικο: ξέρει ότι είναι αθώα, αλλά δεν μπορεί να το αποδείξει ε) μοιραία οδηγείται στην ιδέα της αυτοκτονίας ΔΙΑΝΟΙΑ (ιδεολογικά στοιχεία) α) το είδωλο υποκαθιστά το πραγματικό, το φαίνεσθαι (ψέμα) υποκαθιστά το είναι: τα φαινόμενα απατούν (στ. 40,42), πράγμα που πολλές φορές έχει τραγικές συνέπειες στη ζωή των ανθρώπων β) στον αγώνα προς την αποφυγή του ψεύδους και την ανεύρεση της αλήθειας ο τραγικός άνθρωπος συγκρούεται με υπέρτερες δυνάμεις που τον συντρίβουν, αλλά δεν τον ισοπεδώνουν γ) ο άνθρωπος επιθυμεί να γνωρίσει το μέλλον (μαντική τέχνη, επιστήμη), στ. 15-16	ΟΨΙΣ (σκηνικό- σκηνοθετικοί δείκτες): από τη δεξιά πάροδο μπαίνει ένας ξένος με εμφάνιση στρατιώτη, κρατώντας φαρέτρα με βέλη. Πιθανόν με ρούχα φθαρμένα, βρώμικα, αχτένιστος, κοιτάζει έκπληκτος το παλάτι και κυρίως τη γυναίκα που μοιάζει με την Ελένη. (στίχοι 94, 84-86, 87). Είναι ο Τεύκρος, γιος του Τελαμώνα, βασιλιά της Σαλαμίνας, αδελφός του Αίαντα, στο πλευρό του οποίου έλαβε μέρος στον Τρωϊκό πόλεμο. Ο Αίαντας αυτοκτόνησε στην Τροία όταν, μετά τη διαμάχη του με τον Οδυσσέα, δεν κατάφερε να πάρει τα όπλα του νεκρού Αχιλλέα. Επιστρέφοντας ο Τεύκρος στη Σαλαμίνα, ο Τελαμώνας τον εξόρισε, επειδή δεν απέτρεψε την αυτοκτονία του αδελφού του. Έτσι ο Τεύκρος αυτή τη στιγμή περιπλανιέται στις θάλασσες, ψάχνοντας την Κύπρο, για να ιδρύσει μια καινούργια πόλη και να την ονομάσει Σαλαμίνα. ΠΛΟΚΗ : μπαίνει απροσδόκητα (τεχνική οικεία στον Ευριπίδη) ο Τεύκρος και εκπλήσσει τους θεατές. Ο σκοπός του ερχομού του φαινομενικά είναι να συμβουλευτεί τη Θεονόη για το δρόμο που θα τον βγάλει στην Κύπρο. Ουσιαστικά όμως ο ρόλος του είναι να δώσει πληροφορίες που η Ελένη ήταν αδύνατο να γνωρίζει, αλλά είναι απαραίτητες για να παρακολουθήσει το έργο ο θεατής. Έχει το ρόλο ενός αγγελιαφόρου που φέρνει άσχημα νέα, τα οποία κάνουν την Ελένη τραγικότερο πρόσωπο και εντείνουν τη δραματικότητα του έργου, άρα η παρουσία του σαφώς προωθεί την εξέλιξη της υπόθεσης. Αμέσως μετά τις ειδήσεις αυτές η Ελένη θα αρχίσει να θρηνεί (κομμός). Πιθανόν ο Ευριπίδης να επέλεξε τον Τεύκρο και για πολιτικούς λόγους: την ίδια χρονιά που παίχτηκε η παράσταση της Ελένης, ο Ευαγόρας, με τη βοήθεια Αθηναίων, παίρνει το θρόνο της Σαλαμίνας της Κύπρου, πιθανόν λοιπόν ο ποιητής ήθελε να θυμίσει το γεγονός στους Αθηναίους. Άλλωστε ο Τεύκρος είναι ο μόνος που έζησε όλον τον τρωϊκό πόλεμο, είδε νικητές και ηττημένους. Ο ίδιος αποτελεί ζωντανό παράδειγμα των ολέθριων συνεπειών του πολέμου, αφού όλα στη ζωή του έχουν ανατραπεί κι από νικητής κατήντησε εξόριστος. Τέλος είναι ο μόνος που πέρασε από την Αίγυπτο στο δρόμο του για την Κύπρο. Οι νέες πληροφορίες που δίνει ο Τεύκρος στους θεατές και την Ελένη: α) επιβεβαιώνει την οργή που όλη η Ελλάδα νιώθει για την Ελένη β) πολλοί ονομαστοί ήρωες του Τρωϊκού πολέμου έχουν σκοτωθεί: ο Αχιλλέας, ο Πάτροκλος, ο Αίαντας εξαιτίας της Ελένης. γ) πέρασαν επτά χρόνια από το τέλος του τρωϊκού πολέμου, που διήρκεσε δέκα χρόνια. δ) ο Μενέλαος πήρε πίσω την Ελένη σέρνοντάς την από τα μαλλιά ε) ο Μενέλαος χάθηκε στα πέλαγα και η τύχη του αγνοείται στ) η μητέρα της Ελένης, η Λήδα, αυτοκτόνησε ντροπιασμένη για τις πράξεις της κόρης της ζ) οι δυο αδελφοί της Ελένης ή μεταμορφώθηκαν στον αστερισμό των Διδύμων ή σκοτώθηκαν για τις πράξεις της Ελένης. Εξυπηρετώντας τη δραματική οικονομία, η Ελένη δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά της ούτε και άλλα στοιχεία στον Τεύκρο για την αιτία της έχθρας του Θεοκλύμενου ενάντια στους Έλληνες, όμως τον συμβουλεύει να φύγει το γρηγορότερο δυνατό. Έτσι και γίνεται.

δ) η ομορφιά μπορεί να φέρει τη δυστυχία, στ. 32,33

ε) το ισχυρό αντιπολεμικό μήνυμα του Ευριπίδη, στ. 45-46: ο πόλεμος είναι καταστροφή για όλους και πολλές φορές τα αίτια του δεν είναι αυτά που φαίνονται

ΛΕΞΙΣ (εκφραστικά στοιχεία)

α) αντιθέσεις: στ. 74-77 (ο Πρωτέας- προστάτης # ο Θεοκλύμενος- φορτικός απέναντι στην Ελένη), 39-40 (το είδωλο της Ελένης και η πραγματική Ελένη, η Αφροδίτη καταδιώκει, η Ήρα βοηθά την Ελένη), στ. 50-52 (το όνομα και το πρόσωπο της Ελένης), στ. 69-70 η προφητεία του Ερμή και το αδιέξοδο της Ελένης, στ. 64-65(οι αφορμές και τα αίτια του πολέμου)

β) μεταφορές: στ. 2-3, 44 53

γ) αλληγορίες: στ. 74: όσο ο Πρωτέας έβλεπε τον ήλιο (δηλαδή ζούσε)

στ. 76: μα όταν μπήκε στη σκοτεινιά της γης εκείνος (δηλαδή πέθανε)

δ) προσωποποίηση: στ. 47-48: για να ξαλαφρώσει τη μάνα γη

Ο ΘΕΑΤΗΣ: αρχικά εκπλήσσεται βλέποντας μια «καινή» Ελένη, που ουδεμία σχέση έχει με εκείνη που ήξερε. Αυτό είναι αρκετό για να παρακολουθήσει ένα μονόλογο -που θεωρητικά θα ήταν βαρετός- με πολύ ενδιαφέρον. Με όσα ακούει σιγά σιγά συγκινείται από την τραγικότητα μια γυναίκας που πλήρωσε με το όνομα και την τιμή της τα σχέδια των θεών και που πληρώνει ακόμα με τη δυστυχία και το αδιέξοδό της μακριά από πατρίδα και οικογένεια. Έχοντας μόλις βγει από την τραγωδία της σικελικής εκστρατείας και ζώντας για τόσα χρόνια τη φρίκη του πελοποννησιακού πολέμου, είναι σίγουρο ότι οι Αθηναίοι θα άκουσαν με ιδιαίτερη ευαισθησία τους στίχους 40-55, όπου ο ποιητής αναφέρεται στη ματαιότητα του τρωϊκού πολέμου. Ο Αθηναίος του 412 π.Χ. βιώνει την αγωνία για το μέλλον της Ελένης, ίσως και για το δικό του σε μια τόσο παραγμένη εποχή, που δε φαίνεται ευοίωνα, ενώ η ελπίδα μικραίνει και χάνεται στο βάθος της ψυχής...

Ο Τεύκρος αποχωρεί δίνοντας κατάρες στο είδωλο της Ελένης και ευχές στην πραγματική Ελένη

ΗΘΟΣ ΕΛΕΝΗΣ: με αντοχή αποσπά δυσβάσταχτες ειδήσεις από τον Τεύκρο, χωρίς να προδώσει την ταυτότητά της. Πνίγει τα συναισθήματά της και τον πόνο της. Υπερέχει σε ευφυΐα του Τεύκρου και γενικά συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά της ιδανικής γυναίκας: πανέμορφη, ευφυής, ετοιμόλογη, αποφασιστική, δυναμική, τίμια, ειλικρινής.

ΗΘΟΣ ΤΕΥΚΡΟΥ: πολεμιστής-ανταποκριτής του τρωϊκού πολέμου, μισεί την Ελένη. Στο διάλογό του μαζί της δείχνει κατώτερος σε εξυπνάδα και με ασυγκράτητο πάθος.

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ: εντείνεται μετά τα τελευταία συνταρακτικά νέα που φέρνει ο Τεύκρος. Τώρα το μέλλον της δείχνει πιο ζοφερό απ' ό, τι πριν, καθώς και η πιο μικρή ελπίδα χάνεται οριστικά για κείνη. Κρέμεται από τα χείλη του ξένου για να μάθει αυτά που θέλει, σε μια πολύ έντονη στιχομυθία που της δίνει απανωτά χτυπήματα: ελπίδα, απογοήτευση, απόγνωση.

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ-ΚΟΙΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΕΝΗ:

Α) εξόριστος από την πατρίδα του, καταδικασμένος να ζήσει μακριά από την οικογένειά του, κι αυτός θύμα των θεϊκών αποφάσεων. Υποφέρει χωρίς να φταίει, αφού τιμωρείται για κάτι που δεν προκάλεσε, όπως και η Ελένη. Η κρίσις των όπλων του Αχιλλέα αντιστοιχεί με την κρίση περί της καλλίστης, που έφερε σε αυτό το σημείο τη ζωή της Ελένης.

ΔΙΑΝΟΙΑ (ιδεολογικά στοιχεία)

α) κυρίαρχη ιδέα στη β' σκηνή είναι ο πόλεμος και οι καταστροφικές του συνέπειες (ο Αίαντας αυτοκτόνησε, ο Τελαμώνας τυφλώθηκε από πόνο και τιμώρησε τον Τεύκρο χωρίς να φταίει), όλοι βγαίνουν από αυτόν χαμένοι και διαλυμένοι, δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι Στίχοι 126, 130, 132, 133,134, 140

β) οι στίχοι 141, 145, 146 δείχνουν πάλη το δίλημμα ανάμεσα στην αλήθεια και το ψέμα, το φαίνεσθαι και το είναι: ποια Ελένη έσυρε ο Μενέλαος απ' τα μαλλιά και ποια Ελένη βλέπει τώρα ο Τεύκρος μπροστά του; Αποτελούν οι αισθήσεις μας σίγουρο οδηγό προς την αλήθεια ή θα πρέπει να βασιζόμαστε πιο πολύ στη λογική και το νου; Η Ελένη συμβουλεύει τον Τεύκρο να μην είναι τόσο σίγουρος για όσα βλέπει, όμως εκείνος αδυνατεί να καταλάβει το νόημα των λόγων της.

γ) Στ. 93-95: η φιλοξενία προστατεύεται από τον Ξένιο Δία, όμως και ο φιλοξενούμενος οφείλει να σέβεται τον τόπο και τους κατοίκους του

ΛΕΞΙΣ (εκφραστικά στοιχεία)

α) Αντίθεση: σε όλη τη στιχομυθία διάχυτη η αντίθεση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι

β) Τραγική ειρωνεία: στίχος 139 (Και την Ελένη πήρατε της Σπάρτης;), στ. 143

γ) μεταφορές: στ. 95, 110, 145

δ) οξύμωρο σχήμα: στ. 162 (και ναι και όχι υπάρχει διπλή φήμη)

ε) εικόνες : στ. 172-173 (εικόνα από τη ζωή των ναυτικών)

Ο ΘΕΑΤΗΣ: μετά το σκηνικό απροσδόκητο της παρουσίας του Τεύκρου, αρχίζει μια έντονη στιχομυθία, που εντείνει την αγωνία του θεατή για όσα λέει ο Τεύκρος. Σύμφωνα με τα νέα δεδομένα η Ελένη είναι πιο τραγικό πρόσωπο από ποτέ, αφού προκάλεσε ακόμα και το θάνατο των συγγενών της. Δεν φαίνεται πια καμιά ελπίδα σωτηρίας για κείνη. Το ενδιαφέρον παραμένει αμείωτο και η αγωνία κορυφώνεται με την αποχώρηση του Τεύκρου: τι θα κάνει τώρα η Ελένη;

